

การเสริมสร้างความสามัคคีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา
STRENGTHENING UNITY ACCORDING TO BUDDHIST DOCTRINES

¹พรชัย วันทุม, ²สมควร นามสีฐาน, ³ทองคำ เกษจันทร์, ⁴กษิต นวเสรี
และ ⁵พระครูธรรมธรวีรยุทธ กุสลจิตโต

¹Pornchai Wanthum, ²Somkhuan Namseethan, ³Kasidit Nawaseree,
⁴Thongkham Ketchan and ⁵Phrakhruthammathon Weerayut Kusalacitto

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

¹Pornchaiwanthum@gmail.com

Received: September 15, 2023; **Revised:** November 20, 2023; **Accepted:** December 1, 2023

บทคัดย่อ

ความสามัคคีเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐาน ที่จะหล่อหลอมคนในชาติมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทำให้บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรือง ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ความสามัคคีที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเอกสารและตำราทางวิชาการต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนา ความสามัคคีเป็นความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะ การแสดงออกซึ่งความร่วมมือร่วมใจของบุคคลเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์พึงได้รับอย่างเท่าเทียมกันในทางพระพุทธศาสนา ความสามัคคีควรสร้างให้มีให้เกิดขึ้นภายในตนเสียก่อน โดยการปฏิบัติธรรม เจริญกุศลภาวนาเป็นการสร้างชีวิตให้แจ่มใส ทำใจให้สะอาด การสร้างความสามัคคีมีหลายวิธี เช่น การสร้างความปรองดอง การขัดเกลาทางสังคม การ

¹อาจารย์, สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์

²อาจารย์ ดร., สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

³ อาจารย์, สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์

⁴อาจารย์ ดร., สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์

⁵ อาจารย์ ดร., สาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์

นำหลักการสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมาใช้ และการประยุกต์หลักคำสอนทางศาสนา มาปฏิบัติ

คำสำคัญ : การเสริมสร้างความสามัคคี, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

Unity is a fundamental virtue. to forge people in the nation to have unity and make the country prosperous in Theravada Buddhism Unity appears in the Tripitaka, documents and texts of various scholars in Buddhism. Unity is the unity of the group. The manifestation of the people's cooperation to bring benefits should be received equally in Buddhism. Unity should be built to occur within oneself first by practice Cultivating merit and praying is creating a bright life, purifying the mind. There are many ways to create unity, such as creating harmony. socialization Applying the principles of citizenship in a democratic system and application of religious doctrines to practice

Keywords : strengthening unity, Theravada Buddhism

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นมาแล้ว 2566 ปี โดยมีหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ สืบทอดมาถึงทุกวันนี้ได้เพราะ พระพุทธศาสนามีเอกลักษณ์เฉพาะตัว หลักธรรมคำสอนได้ถูกจารึก ไว้ในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่ล้วนแต่เกิดจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า หลักธรรมที่พระ พุทธองค์ตรัสรู้นั้น เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ หลุดพ้นจากกิเลส ซึ่งไม่ต้องกับมาเวียนว่ายตายเกิดใน วัฏสงสารอีกต่อไป (เจ้าอธิการทองใบ อมโร, 2553: 1) พุทธศาสนาเถรวาท มีหลักการสำหรับ ส่งเสริมความคิด ความเชื่อ และการกระทำกรรมต่างๆ ที่ดีมีประโยชน์แก่มนุษย์ทุกคน เพื่อสร้าง ความเหมาะสมให้แก่ตน คนอื่น และสังคมในด้านต่าง ๆ กล่าวคือ กายกรรม วชิกรรม มโนกรรม เพราะหลักคำสอนทั้งปวงสะท้อนให้เห็นว่าเป็นปรากฏการณ์ ที่มุ่งสนับสนุนความสำคัญของทั้งสาม ประการ เพราะความกลมกลืนที่พอเหมาะ คือ สิ่งที่มีหมายถึงการช่วยกันปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม

ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า “บุคคลตั้งวาจา และใจไว้โดยชอบ มิได้ทำบาปด้วยกาย อยู่ครอบครองเรือน ที่มีข้าวและน้ำ เป็นผู้มีศรัทธา เป็นผู้อ่อนโยน มีปกติเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทราบถ้อยคำ ผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรม 4 อย่างเหล่านี้ ได้ชื่อว่าเป็นผู้ดำรงในธรรม ไม่ต้องกลัวปรโลก” (ส.ส. (ไทย) 15/208/52)

การลดความขัดแย้งของคนในสังคมมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องมีการเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้น ความรักความผูกพันจะเป็นพลังยึดโยงคนในสังคมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การลดความขัดแย้ง ความบาดหมางที่มีต่อกัน การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข จะต้องมียุติธรรม เสริมสร้างความสามัคคี เช่น การขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานทำให้บุคคลอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้สรรพสัตว์ทั้งหลายดำเนินชีวิตเพื่อประโยชน์ 3 ระดับ คือ 1) ระดับต้น (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) คือ ประโยชน์ปัจจุบัน พระพุทธเจ้าสอนให้มนุษย์แสวงหาประโยชน์สุขตามสมควรแก่อัตถะสภาพ และขีดความสามารถที่พึงมี เช่น การมีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคร้ายเบียดเบียน มีหน้าที่การงานสุจริต มีสถานภาพเป็นที่ยอมรับของสังคม 2) ระดับกลาง (สัมปรายิกัตถะ) ประโยชน์เบื้องหน้า ทรงสอนให้มนุษย์มุ่งประโยชน์สุขขั้นสูงสุด ด้วยการพัฒนาทางจิตใจ อยู่เหนือโลกธรรมทั้งหลาย ยังประโยชน์ทางจิตใจให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเอง เช่น การมีความอบอุ่นใจด้วยศรัทธาในหลักธรรม มีความภูมิใจในชีวิต ด้วยความ ประพฤติสุจริต อิ่มใจในชีวิตที่มีคุณค่า เสียสละทำประโยชน์ให้เกิดขึ้น มั่นใจในความสามารถ ทำความดีไว้เพื่อประโยชน์ข้างหน้า 3) ระดับสูง (ปรมาตถะ) คือประโยชน์อย่างยิ่ง สอนให้มนุษย์มุ่งแสวงหาประโยชน์ขั้นสูงสุดเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ด้วยการบำเพ็ญภาวนาทำใจให้สะอาด สว่าง สงบ แห่งมรรคผลนิพพาน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต กายใจไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ยึดมั่น ยึดถือ รักษาใจให้ปลอดโปร่ง แจ่มใส เบิกบานอยู่ตลอดเวลา ดำเนินชีวิตไปด้วยปัญญา (ขุ.จ. (ไทย) 30/673/261-262)

ความสามัคคีของมวลมนุษย์ ทุกคนสามารถปฏิบัติได้ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม อันจะก่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญของโลก มนุษย์ทุกคนสามารถร่วมมือกัน มีความสามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างสรรค์โลกได้ด้วยการปฏิบัติตนตามหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เพราะหลักธรรมดังกล่าว พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้มนุษย์ทุกคนเป็นพรหม กล่าวคือ เป็นผู้สร้างสรรค์อภิวาลโลก ช่วยกันบำรุงรักษาโลกนี้ให้มีสันติสุข ด้วยการพากเพียรของมนุษย์เอง ไม่ต้องรอเทพเจ้ามาบันดาลให้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542: 326)

ความหมายของความสามัคคี

ความหมายของความสามัคคี ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าตรัสถึงสังฆราชา สังฆเภท และสังฆสามัคคีของภิกษุสงฆ์ไว้ว่า พระอุบาลีเถระ ทูลถามพระพุทธเจ้าถึงสังฆราชา สังฆเภท และสังฆสามัคคี พระพุทธเจ้าตรัสบอกโดยสรุปใจความแห่งพุทธพจน์ว่า สังฆราชา หมายถึง ความร่าเริงของหมู่คณะหรือสงฆ์ ความสามัคคี ภิกษุกลุ่มหนึ่ง เมื่อแบ่งอ้อแล้วได้ฝ่ายละไม่ถึง 4 รูป หรือ 4 รูปเพียงฝ่ายเดียว อีกฝ่ายมีเพียง 2 – 3 รูปเท่านั้น รูปหนึ่งเสนอให้จับสลากโดยอ้างว่าเป็นธรรม เป็นวินัย เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า ขอให้ชอบใจการจับสลากนั้น ถ้ามีการจับสลาก การแตกแยกก็จะเกิดขึ้น การทำเช่นนี้เรียกว่า “สังฆราชาแต่ไม่เป็นสังฆเภท และผู้ที่ทำสังฆราชาได้ มีเพียงพระภิกษุจำพวกเดียวเท่านั้น คนอื่นทำไม่ได้” (วิ.จ. (ไทย) 7/351/212) ในความหมายที่คล้ายคลึงกัน เช่น ความพร้อมเพรียง ความปรองดอง ความสมานฉันท์ เป็นหนึ่งเดียว ความเป็นเอกภาพ โดยทั่วไปแล้วให้ความหมายของคำว่า “ความสามัคคี” คือ การที่ทุกคนมีความพร้อมกาย พร้อมใจ มีจุดมุ่งหมายที่จะปฏิบัติงานให้ประสบผล มีด้วยกัน 2 ประการ

1. ความสามัคคีทางกาย ได้แก่ การร่วมแรงร่วมใจกันในการทำงาน

2. ความสามัคคีทางใจ ได้แก่ การร่วมประชุมกัน ปรึกษาหารือช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่างๆ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2546: 254) สามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สมานฉันท์ หมายถึงมีความพอใจร่วมกัน พร้อมใจกัน

สรุปได้ว่า ความสามัคคี คือ ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ร่วมใจกัน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ที่พึงประสงค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอาลัดเอาเปรียบกัน ยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียวกัน ยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมที่จะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อันจะนำไปสู่ความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองของสังคมและประเทศชาติสืบต่อไป

ความสำคัญของความสามัคคี

พระบรมราชาบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ประทานแก่ประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า มีใจความสำคัญว่า ความเจริญรุ่งเรือง ความสงบสุขของคนในชาติบ้านเมือง จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความรู้รักสามัคคี ร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจของทุกฝ่าย หากต่างฝ่ายต่างแสวงหา หรือกระทำเพียงฝ่ายเดียวแล้ว ความเจริญ ความสงบสุขก็ยากที่จะเกิด แม้เกิดขึ้นได้ก็เป็นความเจริญและความสงบสุขที่ไม่ยั่งยืน ฉะนั้น หากประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่ารักพระเจ้าอยู่หัว รักบ้านเมือง รักคนอื่น รักตนเอง ทุก ๆ คนล้วนมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนที่ได้รับมอบหมาย เป็นนักเรียนนักศึกษาก็ต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียน หากเป็นข้าราชการก็ต้องตั้งใจปฏิบัติ

หน้าที่อย่างถูกต้อง ยุติธรรมเที่ยงตรง เป็นปิตามารดาที่ต้องตั้งใจพร่ำสอนแต่สิ่งที่ติงามแก่บุตรและธิดา เป็นพระภิกษุสงฆ์ที่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย สั่งสอนชาวบ้านโดยไม่หวังลาภสักการะ ฉะนั้น ความเจริญ ความสุข ความทุกข์ของสังคมล้วนมีเหตุปัจจัยมาจากประชาชนในสังคมนั้น ๆ แต่หากประชาชนผู้เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยภายใน มีความสามัคคีรักใคร่ปรองดองกันแล้ว ก็สามารถต้านทานหรือทำลายปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอกนั้น กระทั่งวัฒนธรรม, (2549: 1)

ความสามัคคีเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกัน แบ่งให้เห็นความสำคัญที่ชัดเจนดังนี้

1.ความสามัคคีก่อให้เกิดพลัง คือ มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ เมื่อมาอยู่ร่วมกันจะทำให้อบอุ่น มีความรัก เอื้ออาทรต่อกัน ดูแลซึ่งกันและกัน

2.ความสามัคคีก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ความสามัคคีทำให้คนในกลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ มีความช่วยเหลือ ร่วมมือ ร่วมใจในการทำกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียงกัน เมื่อเกิดปัญหาที่มีความร่วมมือช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้บรรลุไปด้วยดี

3.ความสามัคคี ก่อให้เกิดความสงบสุขในหมู่คณะหรือองค์กร เพราะทุกคนจะมีความรักปรารถนาดีต่อกัน มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ยอมรับในความแตกต่างซึ่งกันและกัน ทำให้สังคมนั้นเป็นสังคมแห่งความสุข และมีความเจริญก้าวหน้า

คุณลักษณะความสามัคคี

ลักษณะความสามัคคีตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ แนวความคิดและการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการกระทำโดยตรง และเพื่อส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของความสามัคคีได้อย่างถูกต้องด้วยเหตุนี้ การแสดงออกซึ่งการกระทำจึงเป็นอีกวิธีหนึ่งของความสามัคคีและเป็นหลักสำคัญที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดเรื่องความสามัคคีในพระพุทธศาสนาได้อย่างตรงไปตรงมา ความหมายของความสามัคคี คือ การกระทำใน 3 ลักษณะ คือ กรรม (ม.ม. 13/57/55) ทางไตรทวาร ได้แก่กายทวาร ประตุททางกาย วจิตทวาร ประตุททางวาจา และ มโนทวาร ประตุททางใจ ดังนี้ (ที.ปา. 11/305/260)

1.การกระทำทางกาย (กายกรรม) คือความสามัคคีร่วมแรงกายของผู้คนในสังคม ในการกระทำต่าง ๆ ที่ถูกต้องติงาม เป็นประโยชน์แก่ตนและส่วนรวม เช่น การร่วมแรงกันทำความสะอาดถนน สวนสาธารณะแหล่งน้ำ เป็นต้น

2.การกระทำทางวาจา (วจีกรรม) คือ ความสามัคคีของผู้คนในสังคมในการพูดจาติดต่อสื่อสารกันในการพูดจา ติดต่อสื่อสารกันด้วยคำพูดที่จริง เหมาะสม อ่อนหวาน เช่น

ข้าราชการพูดไพเราะต่อประชาชนผู้มาติดต่อราชการต่าง ๆ ฝ่ายประชาชนก็พูดชัดเจน ไพเราะ อ่อนหวานตอบ เป็นต้น

3.การกระทำทางใจ (มโนกรรม) คือ ความสามัคคีของผู้คนในสังคมในการคิดพิจารณาในการแก้ไขปัญหาและการปฏิบัติที่มีประโยชน์ ต่อสังคมประเทศชาติ เช่น ร่วมใจกันปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ มีการทำสมาธิ ฟังพระธรรมเทศนา

ลักษณะของการกระทำทั้ง 3 ข้างต้น รวมเรียกว่าสุจริตกรรมแบ่งออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ กายสุจริต ได้แก่ การประพฤติมิชอบทางกาย มี 3 อย่าง ได้แก่ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ และเว้นจากการประพฤติผิดในกาม

วิธีเสริมสร้างความสามัคคีของประชาชน

ในสถานการณ์บ้านเมืองเกิดความขัดแย้งขึ้น มีการสร้างบรรยากาศแห่งการผูกมิตรเปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อปรับความเข้าใจกับทุกฝ่าย ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจเกิดขึ้นในสังคม โดยทุกฝ่ายต้องมีความจริงใจต่อกัน ให้อภัยเมื่อเกิดความผิดพลาดจึงจะทำให้ลดการขัดแย้งกลับสู่ภาวะปกติสุข วิธีเสริมสร้างความสามัคคีหลายวิธี ในที่นี้มี 4 วิธีคือ

1. การขัดเกลาทางสังคม

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ (2543, หน้า 43) การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง กระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยา ซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ ทำให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ และมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นอย่างดี การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่สั่งสอนโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรง หมายถึง การฝึกอบรมโดยครอบครัว หรืออาจารย์ โดยอ้อม หมายถึง การฟังการบรรยาย การดูสื่อต่าง ๆ การฟังวิทยุ เป็นต้น

1.1 จุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม (Aims of Socialization) ศิริรัตน์ แอดสกุล (2556, หน้า 107 -108) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายการขัดเกลาทางสังคม ดังนี้

1) การปลูกฝังระเบียบวินัย (Basic disciplines) การอยู่ร่วมกันในสังคม จำเป็นต้องมีระเบียบวินัย เพื่อสังคมจะได้ดำเนินอย่างมีระเบียบแบบแผน

2) การปลูกฝังความมุ่งหวังในชีวิต ทำให้มีแรงบันดาลใจในการคิดและปฏิบัติงานในอนาคต

3) การสอนให้รู้จักบทบาททางสังคมและทัศนคติ (Social roles and attitudes) สอนให้รู้จักบทบาททางสังคม และทัศนคติต่างๆ ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม และรู้จักบทบาทหน้าที่ของตน

4) การสอนให้เกิดทักษะ (Skills) ทำให้มีทักษะและความชำนาญในด้านต่าง ๆ เป็นการเตรียมความพร้อมเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ในด้านต่าง ๆ

1.2 องค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการเรียนรู้ตั้งแต่วัยเด็ก ในการปฏิบัติในครอบครัว การเรียนรู้การปรับตัวและพัฒนาการด้านต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา องค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม มี 6 องค์กร (จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, 2543, หน้า 47 – 49) คือ

1) ครอบครัว เป็นองค์กรแรกที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้มนุษย์ ดูแลพัฒนาการตั้งแต่ทารก เมื่อเด็กเริ่มโตจะมีการอบรมสั่งสอน และการเข้าสังคม เด็กที่ได้รับการดูแลอบรม จะมีความเข้าใจในการใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ดี

2) สถานศึกษา เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมต่อจากครอบครัว โรงเรียนจะสอนวิชาความรู้ ศีลธรรม จรรยาบรรณทางสังคม จะทำให้เด็กรู้จักการใช้ชีวิตในสังคมกับกลุ่มเพื่อน เมื่ออายุมากขึ้นผ่านการศึกษาจากโรงเรียนเข้าสู่สถาบันอุดมศึกษา การเรียนรู้ก็จะมีขอบเขตกว้างขวางซับซ้อนมากขึ้น

3) กลุ่มเพื่อน มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางสังคมทางอ้อม การที่บุคคลคบกันเป็นเพื่อนเพราะมีสิ่งที่ต้องการร่วมกัน เช่น มีความคิดตรงกัน ชอบเหมือนกัน นิสัยคล้ายคลึงกัน รสนิยมเหมือนกัน กลุ่มเพื่อนจึงเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยอ้อม แต่เป็นกลุ่มที่ใกล้ชิดบุคคลมากที่สุด

4) องค์กรที่บุคคลสังกัดอยู่ คือ หน่วยงานราชการ หรือหน่วยงานเอกชนที่บุคคลสังกัดอยู่ หน่วยงานหรือองค์กรนั้น จะมีกฎระเบียบให้ปฏิบัติ เช่น อาชีพครู ต้องปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์ หรือทหาร จะมีระเบียบวินัยที่เคร่งครัดมากกว่าอาชีพอื่น ๆ

5) สถาบันศาสนา วัดเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษา และกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้มีอิทธิพลต่อการขัดเกลาทางสังคมเป็นอย่างมาก แม้ในปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลง อาจทำให้บุคคลห่างเหินจากสถาบันศาสนาไปบ้าง แต่ศาสนาก็ยังเป็นสิ่งที่พึ่งทางใจของมนุษย์สืบไป

6) สื่อสารมวลชน การเผยแพร่ข่าวสารหรือแนวความคิดผ่านสื่อสารมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุโทรทัศน์ มีผลต่อบุคคลอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว สื่อต่าง ๆ มีผลต่อการขัดเกลาทางสังคม ทั้งทางตรงและทางอ้อม การติดตามสื่อสารมวลชนเหล่านี้ จึงต้องเสพข่าวอย่างรอบคอบ

สรุป การขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการอบรมสั่งสอนสมาชิกของสังคมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม เพื่อให้เห็นคุณค่าและนำเอากฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติเหล่านั้นไปเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ การขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งจำเป็นที่มนุษย์จะต้องได้รับตลอดชีวิต เพื่อที่จะทำ

ให้สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ได้ และจะช่วยให้ประพฤติปฏิบัติตนตามสถานภาพและบทบาทของตนได้เป็นอย่างดี

2. การสร้างความปรองดอง

การปรองดอง หมายถึง การประนีประนอม ตกลงกันด้วยการไกล่เกลี่ย สมัครสมานกลมกลืน พร้อมเพรียง (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2553) การสร้างความปรองดองในประเทศไทยมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพราะจะเป็นการประสานรอยร้าวที่เกิดขึ้น เสริมสร้างความรักสามัคคี จับมือกันเดินไปข้างหน้า เพื่อความสุขในการดำเนินชีวิต และการพัฒนาของประเทศให้ก้าวหน้า

2.1 หลักสร้างความปรองดอง

ชลัท ประเทืองรัตนา (2560, หน้า 17 – 25) กล่าวถึงหลักปรองดองไว้ดังนี้

1) ใช้แนวทางที่หลากหลาย แนวทางในการนำไปสู่ปรองดองมีหลายแนวทาง ไม่มี

วิธีที่ตายตัว การสร้างความปรองดองในแต่ละพื้นที่ขึ้นอยู่กับบริบท และวัฒนธรรม มีความแตกต่างและหลากหลาย การสร้างความปรองดองบางแห่งใช้การเจรจาเพียงอย่างเดียวก็สร้างความสำเร็จได้ แต่บางแห่งต้องมีกิจกรรมเพิ่มเติมจึงจะสำเร็จได้

2) การสร้างความสัมพันธ์ภายใต้บรรยากาศ เวลา และสถานที่ที่เหมาะสม ในกรณีคู่ขัดแย้งเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน เป็นความขัดแย้งที่ยืดเยื้อเรื้อรังนานมาก ต้องมีกระบวนการที่เหมาะสม ต้องมีการออกแบบการพูดคุยและเปิดพื้นที่ให้คู่ขัดแย้ง พบปะแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ถ่ายทอดมุมมอง ความรู้สึก ความเจ็บปวดที่เกิดขึ้น การสร้างความปรองดองในลักษณะนี้ต้องคำนึงถึง “กาลเทศะ” เน้นทั้งเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม จึงจะทำให้กระบวนการสร้างความปรองดองบรรลุจุดมุ่งหมาย

3) เน้นหรือจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน ในกรณีที่คู่ขัดแย้งมีความเกลียดชังกัน การเตรียมการเพื่อนำมาสู่กระบวนการพูดคุยจึงมีความสำคัญมาก การเจรจาพูดคุย การเยียวยาความรู้สึกของคนที่เจ็บปวดจะเน้นที่หัวใจและความคิด การกำหนดเป้าหมายของการพูดคุย จะทำให้การพูดคุยดำเนินไปในทิศทางที่กำหนดไว้ การพูดคุยการเจรจาอย่างเปิดอก จะทำให้ความขัดแย้งลดลง เมื่อได้รับการเยียวยาทางจิตใจก็จะเกิดความปรองดองในกลุ่มนั้น ๆ

4) การเข้าใจปัญหาและการตอบสนองที่ตรงจุด จะสร้างความปรองดองที่ประสบผลสำเร็จได้จะต้องเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างถ่องแท้ เมื่อเข้าใจสามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุด ตอบสนองความต้องการของคู่กรณีได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด ดังนั้นก่อนกระบวนการสร้างความปรองดองจะเกิดขึ้น เราต้องศึกษาปัญหาให้รอบด้านในทุก ๆ มิติ เพื่อการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน และตรงจุด ตอบสนองความต้องการของคู่กรณีได้อย่างแม่นยำ

5) ให้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขความขัดแย้ง การสร้างความปรองดองจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความรัก และเมตตา จึงต้องมีการเยียวยาจิตใจ การเจรจา ไกลเกลียดเป็นแค่การเริ่มต้นในการปรองดอง แต่ความเชื่อทางศาสนาจะทำให้สร้างความปรองดองบรรลุผลสำเร็จเร็วขึ้น เพราะศาสนาเป็นแหล่งที่พึ่งทางใจของคนไทย ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน จึงต้องอาศัยศาสนาเข้ามายึดเหนี่ยวจิตใจ ให้มีสติ รู้คิด รู้ทำ หาทางออกกับปัญหาได้

6) ใช้หลักความเป็นธรรมในการสร้างความปรองดอง ความยุติธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความปรองดอง เราต้องทำให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายรู้สึกได้ว่า ได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการ ในการสร้างความปรองดอง ในทางตรงกันข้ามถ้าปราศจากความเป็นธรรม ความปรองดองจะเกิดขึ้นได้ยาก

7) การสานเสวนาเพื่อนำไปสู่การสร้างความปรองดอง การที่คู่กรณีมีการร่วมสนทนาเพื่อนำไปสู่ข้อตกลง โดยมีการเปลี่ยนแปลงมุมมองความรู้สึกที่มีต่อกัน ดังนั้นการเสวนาคือการพูดคุยเจรจา รับรู้รับฟัง ก่อให้เกิดการให้อภัย และความร่วมมือระหว่างกัน

สรุป การสร้างความปรองดองในหมู่คณะ มิใช่จะสำเร็จได้ชั่วข้ามคืน ทั้งนี้จะต้องมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมกระบวนการปรองดอง เพื่อหาแนวทางที่จะนำไปสู่ความปรองดองที่หลากหลาย อีกทั้งคำสอนทางศาสนาก็เป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างความปรองดอง

3. หลักการสร้างพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

เป็นหลักปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ซึ่งหลักพลเมืองในระบบประชาธิปไตยสอดคล้อง และเกี่ยวข้องกับแนวทางการเสริมสร้างความรักสามัคคี โดยสามารถนำมาปรับใช้ได้ จะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมมีความเข้าใจ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน

ความเป็นพลเมืองของระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การเป็นสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ ควบคู่กับความรับผิดชอบ และมีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่ โดยสามารถยอมรับความแตกต่าง และเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555, หน้า 31 – 36) หลัก 6 ประการของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

1) รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ ระบอบประชาธิปไตยประชาชนมีอำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศ เมื่อเป็นเจ้าของประเทศจึงเป็นเจ้าของชีวิต และมีสิทธิ เสรีภาพ สามารถรับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ ไม่ยอมตกอยู่ใต้อิทธิพลหรืออำนาจของใคร

2) เคารพสิทธิผู้อื่น ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ แต่ต้องอยู่ในขอบเขต และจะไม่ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของคนอื่น

3) เคารพความแตกต่าง ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ ดังนั้นจึงมีความหลากหลายของคนในชาติ เช่น อาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง เพื่อป้องกันการแตกแยก ในระบอบประชาธิปไตย จึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกัน เพื่อให้สามารถอยู่ด้วยกันได้

4) เคารพหลักความเสมอภาค อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน ทุกคนจึงเป็นเจ้าของประเทศร่วมกัน โดยทุกคนล้วนมีความเท่าเทียมกันในฐานะเป็นเจ้าของประเทศ

5) เคารพกติกา ประชาธิปไตยใช้กติกาหรือกฎหมายในการปกครอง โดยทุกคนมีความเสมอภาคภายใต้กติกานั้น ถ้ามีปัญหาเกิดขึ้นหรือมีความขัดแย้งก็ต้องแก้ไขโดยใช้วิถีประชาธิปไตย และกติกา ไม่เล่นนอกกติกา และไม่ใช้ความรุนแรง

6) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

สรุป พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ทั้ง 6 ประการ ชี้ให้เห็นว่า แนวทางปฏิบัติมีความสอดคล้องกับวิธีเสริมสร้างความรักสามัคคี โดยเป็นแนวปฏิบัติขั้นพื้นฐานในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม ดังนั้น แนวปฏิบัติของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ก็จะทำให้เข้าใจ บทบาท สิทธิ หน้าที่ของตน ทำให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีระเบียบแบบแผน มีความเข้าใจผู้อื่น เคารพความแตกต่างและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในสังคม

4. หลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี

การอยู่ร่วมกันในสังคม ย่อมมีการกระทบกระทั่งกัน ก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้นในสังคม การทำให้สังคมอยู่อย่างสงบสุขได้นั้น จำเป็นต้องมีการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ อาศัยหลักธรรมคำสอนทางศาสนา มาประยุกต์ใช้

วิระ อัมพันสุข (2551 หน้า 62) การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการบริหารบุคคล ไปสู่ความสามัคคี โดยใช้หลักธรรมที่สำคัญ 4 ข้อ คือ

4.1 สาราณียธรรม 6 หมายถึง ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึก 6 ประการ เป็นคุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัว แต่คิดถึงคนอื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่รังแกทำร้ายคนอื่น เข้าใจผู้อื่น ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ สาราณียธรรม ทั้ง 6 ข้อ ดังนี้

1) กายกรรม คือการกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เช่น การให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ไม่รังแกทำร้ายคนอื่น

2) วจีกรรม คือ การมีวาจาที่ดี สุขภาพอ่อนหวาน พุดมีเหตุผล ไม่พุดให้ร้ายผู้อื่นทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

3) มโนกรรม คือ ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการคิดดีต่อกัน ไม่คิดอิจฉาริษยาหรือไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาท หากทุกคนคิดแล้วปฏิบัติเหมือนกัน ความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นในสังคม

4) สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร เพื่อแสดงความรัก ความหวังดี ของผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน

5) สีสสามัญญตา คือ ความรักใคร่สามัคคี รักษาศีลอย่างเคร่งครัด เหมาะสมตามสถานะของตน มีความประพฤติสุจริต ปฏิบัติตามเกณฑ์ของหมู่คณะ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

6) ทิฐีสสามัญญตา คือการมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพ และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบ

สรุป สาราณียธรรม 6 หลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึกที่ดี ให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอ เป็นหลักธรรมที่กล่าวถึง การทำความดี วาจาดี การคิดดี มีการแบ่งปัน สามัคคีกลมเกลียว ระลึกถึงกัน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้น หากมีการปฏิบัติตามหลักคำสอนนี้ได้ จะทำให้เกิดความผาสุกในการอยู่ร่วมกัน อันจะนำมาซึ่งความรักความสามัคคีตลอดไป

4.2 สังคหัตถุ 4 หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเพื่อเกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มี 4 ประการ คือ

1) ทาน การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกัน

2) ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะสมสำหรับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน

3) อัตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิด หรือการประพฤตินในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

4) สมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ มีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวดีต่อกัน

สรุป สังคหัตถุ 4 คือธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน, ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หมายถึง หลักการครองใจคน, หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้, วิธีทำให้คนรัก, หลักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

4.3 พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมประจำใจ เพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์เฉกเช่นพรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 4 ประการ ได้แก่

1) เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่หมู่มสัตว์

2) กรุณา คือ ความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

3) มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการชื่นบานยินดีกับผู้อื่นอยู่เสมอต่อดังผู้ดั่งในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป

4) อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตาชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม

สรุป พรหมวิหาร 4 คือ หลักคุณธรรมที่ทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามเป็นผู้ประเสริฐ ซึ่งคำว่า "พรหมวิหาร" มีความหมายว่า ธรรมอันเป็นที่อยู่ของพรหม การยึดถือหลักธรรมดังกล่าวจะทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยเชื่อว่ามนุษย์จะประเสริฐได้ก็ต่อเมื่อมีคุณธรรม พรหมวิหาร 4 ถ้าทุกคนในสังคมปฏิบัติได้ จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

4.4 สปัจริยธรรม 7 คุณธรรม คือ คุณงามความดี เป็นตัวคอยกำหนดให้คนประพฤติปฏิบัติดี ด้วยหลักธรรม 7 ประการ ซึ่งทุกคนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ และถือปฏิบัติ โดยเฉพาะผู้ที่ เป็นหัวหน้าต้องปกครองผู้ใต้บังคับบัญชา สมควรต้องกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนอื่น และต้องบังคับใจตนเองให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงาม ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ประกอบด้วยหลักธรรม 7 ประการ

1) ฉัมมัตถตา เป็นผู้รู้จักเหตุ คือรู้หลักความเป็นจริง รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุ

2) อุตถัญญตา รู้จักผล คือการเป็นผู้รู้จักผลหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำ สามารถรู้ถึงความมุ่งหมายของธรรมแต่ละอย่างได้ชัดเจน เช่น รู้ว่าประพฤติตามธรรมข้อนี้จะได้รับผลอย่างไร

3) อุตถัญญตา รู้จักตน คือ ความรู้จักประมาณตนในเรื่องต่างๆ ทั้งฐานะทางการเงิน และความเป็นอยู่ ฐานะหรือตำแหน่งในหน้าที่การงาน รวมไปถึงรู้จักสภาพความคิด และจิตใจของตน เมื่อรู้ว่าตนมีกำลัง มีความคิดอย่างไร มีอุปนิสัยอย่างไร เมื่อนั้น ย่อมวางตัวหรือปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมในสังคม

4) มัตถัญญตา รู้จักประมาณ คือการเป็นคนรู้จักความพอดี หรือ ความพอเพียงในทุกๆ ด้าน ทั้งความพอดีในตน ความพอเพียงในชีวิต รู้จักความพอดีในการพูด พอดีในการทำงาน พอดีในการหาทรัพย์ และพอดีในการจ่ายทรัพย์ ด้วยการรู้จักประมาณกำลังตนเอง

5) กาลัญญุตตา การรู้จักเวลา คือ การเข้าใจในกาลเวลาอันสมควร และระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการทำกิจอันใดๆ และพึงใช้เวลานั้นให้เหมาะสม เช่น รู้ว่าเวลาไหนควร เวลาไหนไม่ควรทำ อะไรควรทำก่อน อะไรควรทำหลัง ด้วยการจัดลำดับของงาน และเวลาให้สัมพันธ์กัน รวมถึงรู้จักประมาณเวลาขณะทำสิ่งๆนั้นให้เหมาะสม

6) ปริสัญญุตตา การรู้จักชุมชน คือ การเป็นผู้รู้จักชุมชน ถิ่นอาศัย หรือสังคมที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึงรู้จักว่าชุมชนเหล่านั้นมีความต้องการอะไร มีความเห็นหรือข้อตกลงอย่างไร เมื่อทราบเช่นนั้นแล้ว ย่อมทำให้สามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างมีความสุข และเกิดความร่วมมือจากชุมชนอย่างแท้จริง

7) ปุคคสัญญุตตา การรู้จักบุคคล คือ การเป็นผู้รู้จักเลือกคบคน ใครควรคบหรือไม่ควรคบ และรู้จักว่าคนแต่ละคนมีอุปนิสัยใจคอที่แตกต่างกัน มีคุณธรรมต่างกัน มีความประพฤติต่างกัน มีหน้าที่การงานต่างกัน ดังนั้น จึงควรรู้จักเลือกคบหาคนที่ควรคบ ทำให้ได้คนดี คนทำงานเก่ง และเหมาะสมกับงาน

สรุป ธรรมของสัตบุรุษธรรม ที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติของคนดี คนที่มีความประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ คือมีพฤติกรรมถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เป็นผู้มีจิตสงบระงับจากบาปอกุศลธรรม ไม่เบียดเบียนตน และผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน เมื่อบุคคลสามารถปฏิบัติตามหลักคำสอนทั้ง 7 ประการ จะทำให้ทุกคนในสังคมมีความสุข เกิดความรักความสามัคคีกลมเกลียว เกิดความผาสุกในกลุ่มชนตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงวัฒนธรรม. (2549). *สรุปผลการดำเนินงานกิจกรรม ฉลอง 60 ปีครองสิริราชสมบัติ*.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2543). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เจ้าอธิการทองใบ อมโร. (2553). *การศึกษาหลักธรรมที่นำไปปฏิบัติ เพื่อการหลุดพ้นกิเลสใน*

พระพุทธศาสนาเถรวาท. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชลัท ประเทืองรัตนนา. (2560). *การสร้างความปลอดภัย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์

พับลิเคชั่นส์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 8.

กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546) *พจนานุกรมพุทธศาสนฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่10.

กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์จำกัด

วีระ อัมพันธ์สุข. (2551). *การประยุกต์พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ B.E.C.

ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2556). *ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2553). *ปรองดอง*. สืบค้นจาก <http://www.royin.go.th/>

knowledges